

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները 7 կոպեկով.

Քիֆիլիում գրվում են միայն խմբագրատան մէջ.

Երբ հասցեն. Тифлисть. Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Տ Է Լ Է Ք Օ Ն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրությունը բաց է առևտրական 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տոն օրերից)

Յայտարարությունները ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարությունների համար վճարում են
խրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ.

Տ Է Լ Է Ք Օ Ն № 253.

ՀԱՅԿԱՅԻՒՆ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄԷ

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՄՇԱԿ» տարեկան գինը՝ թէ՛ Ռուսաստանում և թէ՛ արտասահմանում 10 ռուբլի՝ առանց և մէկ և տասնամյակներ՝ 9 ռ., ինն և ութ ամսականը՝ 8 ռ., երեք ամսականը՝ 7 ռ., վեց ամսականը՝ 6 ռ., հինգ ամսականը՝ 5 ռ., չորս ամսականը՝ 4 ռ., երեք ամսականը՝ 3 ռ., երկու ամսականը՝ 2 ռ., ամսականը՝ 1 ռուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿ» կարելի է ՌԱԳԱՔԱՍՏԱՆԻ:

Օտարալեզուները պէտք է գիտեն հետևեալ հասցէով՝ Тифлисть. Редакция «МШАКЪ»: իսկ արտասահմանից՝ Tiflis. Rédaction «MSCHAK»:

ԲԱՆԱԿԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Կղզիացած մնացող հակամարտ. իշխան Լորանոսովսկի. Հեռագիրներ. — ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒՌԻՆ. Նոյա Մեծութիւնների ճանապարհորդութիւնը. Օրէցօր. Մատենագրութիւն. Նամակ Շուշու գաւառից. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒՌԻՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Նամակ թիւրքիայից. — ՀԱՌԱՊԵՏՆԵՐ. — ԲՈՐՍԱ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Համառոտական ցուցանալիքայ.

ԿԳՁԻԱՅԱՆ ՄՆԱԿՈՒ ՀԱԿՈՒՄՆԵՐ

Խօսելով մի քննարկային յօդուածում փորձաւորաբար ազգայնականութիւնների մասին, ուսումնասիրելով իւրական զանազան հայերի մէջ, կուլուրական ընդունակութիւնների հետ միասին, մի խոշոր պահանջութիւն, որ սաստիկ կարող է լինանել այդ ազգութեան քաղաքականութեան զարգացման Այդ պահանջութիւնը, — հայի շփուղանց կողմից, իր մէջ սահմանափակ կողմից, օտարաբնակ խորհրդի և հեռանալի է: Այդ պահանջութիւնը զգալի կերպով թուլացնում է հայերի դերը առաջաւոր Ասիայի ընդհանուր առաջադրութեան գործում: Հայ բնակիչները, հայ համայնքը, հայ հասարակութիւնը կղզիանում են և առանձնանում, որով իրանք իրանց կարողութեամբ և բաժանում են ամբողջ երկրի ընդհանուր շահերի արտայայտիչ և

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՄԱՐՈՒՄԱԿԱՆ ՅՈՒՅԱՀԱՆԳԵՍԻՍ

Նիժնի-Նովոգորոդ, յուլիսի 30-ին

II

Յուդանդուրեւ բնում է ահագին տարածութիւն՝ 77 դեռետարին, այսինքն մի փոքր աւելի, քան Պարսիկի համաշխարհային ցուցանալիքը 1889 թ.ին, և 3 անգամ աւելի, քան Մոսկովային՝ 1882 թ.ին: Այդ ահագին տարածութեան վրա փռված են 70 հատ արքունական շինութիւններ, և 117 հատ էլ մեծ ու փոքր մասնաւոր պալատիկներ:

Գլխաւոր մուտքի երկու կողմում շինած կան փայտեայ երկու պալատիկներ՝ մի քանի շարք կողմնակից Այդ մուտքից դէպի ձախ կանգնած է գեղարուեստական բաժնի հրաշալի շինութիւնը՝ հռոմէական ճաշակով, սա ամբողջապէս փայլից է: Իսկ դուռը և ներքո ձեւած, կողքերից երկու երկու թեւեր, մէջտեղում մի մեծ գմբէթ:

պաշտպան լինելուց, և ուրեմն սահմանափակում են իրանց դերը շատ նեղ շրջանի մէջ:

Ռուս հրապարակախօսի այդ նկատողութիւնը շատ ճիշդ է ներկայ երեւոյթներին վերաբերմամբ: Սակայն հայի մէջ նշանակաւոր այդ խոշոր պահանջութիւնը ազգայնական և քաղաքացիական մի յատկութիւն է, այլ նա հեռանալի է պատմական և կենցաղավարական երեւոյթների, որոնց ազգայնութիւնը շարունակվում է և ներկայումս: Հայկական մարի և նրա նորագոյն զարգացման առաջաւոր ներկայացուցիչները, ահա մի քանի տասնեակ տարի է, որ կուսումնամեքանութեամբ են հայի նեղ աշխարհայնացի դէմ, և հրաւեր են կարգում՝ լայնացնել իր շահերի և հետաքրքրութեան շրջանը, ամփոփել իր տեսութեան մէջ շրջապատող կեանքի բոլոր կողմերը, իւրացնել ժամանակակից մարդկութեան ընդհանուր ձգտումները և շահերը, և այդպիսով նեղ և սահմանափակ շրջանից դուրս գալ դէպի լայն աշխարհ և բազմակողմանի զարգացման ասպարէզ: Առաջադէմ գործողների այդ հրաւերը ու կոչը սկսում է արձագանք գտնել ժողովրդի մէջ և ազդել կեանքի երեւոյթների վրա: Հայ կինը իր փակված գրութիւնից դուրս գալով և և դառնում է հասարակութեան անդամ: Հայաց ինտելիգենցիան իր ծրագրի մէջ մտցնում է այն բոլոր խնդիրները, որոնք կարեւոր են կանոնաւոր կեանքի բազմակողմանի զարգացման համար:

Եւրոպայի հայի կեանքի մէջ նկատվող այդ համակրելի երեւոյթի վրա, չը պէտք է սակայն ծածկենք, որ այդ ուղղութեամբ մինչև այժմ կատարվածը միայն մի բակիւր-նաւորութիւն է: Գարեթի խնդրող և ձգնող պայմանները շատ խոր են ազդել հայի վրա, և ահագին ջանքեր են հարկաւոր, որ նոր կեանքը իր թարմ և լայն հոսանքներով կարողանայ մտնել ժողովրդի բոլոր խաւերը, փոխել նրան և կազմակերպել քաղաքականութեան մի ուժեղ գանգ: Այդ ջանքերը վաղուց է լինում են, և ինքը հայաց ժողովուրդը արդէն հակումներ է ցուցնում տալիս դուրս գալու այն կողմից, որ ամեն օտարից խոր շրջող վիճակից, որի մէջ գցեցին նրան պատմական ծանր հանգամանքները:

ԻՇԽԱՆ ԼՈՒԱՆՈՎ-ՔՈՍՏՈՎՍԿԻ

Օգոստոսի 19-ին, Կիւմիկ ոչ հեռու,

նման Պետերբուրգի կազմակերպի տաճարի գմբէթին. ճաշակի և ձևի կողմից, — ամենագեղեցիկը գրեթէ բոլոր շինութիւններից: Շատ գեղեցիկ շինութիւն է Միջին Ասիայի բաժնի, շինած է գեղեցիկ մարիտանական ճաշակով, որ այնքան տարածված է ասիական Ռուսաստանում: Իրանց վրա ուշք են դարձնում նոյնպէս Սիբիրի բաժնի շինութիւնը, գլխաւորապէս ծովային, գիտնական-զարգացական բաժնիների շինութիւնները, օղերնոյթաբանական պալատիկներ (անգլո-գոթական ճաշակով), գիւղատնտեսական բաժնիները, բարեգործական հաստատութիւնների պալատիկներ, աղմկիւրտարացիայի լրացուցիչ տունը (չիլիական ճաշակով), Ռուսիայի վարչութեան պալատիկներ և այլն: Բացի գեղարուեստական և Միջին Ասիայի բաժնի, աղմկիւրտարացիայի լրացուցիչ տունը, օղերնոյթաբանական պալատիկներ, նոյնպէս և Նօբէլի պալատիկներ, որ շինած է արաքական ճաշակով և ունի մղկիթի ձև, բոլոր մնացածները շինած են ուսուցչական ճաշակով՝ այլ և այլ տիպի և մասնաւորապէս: Ռուսաց ճաշակով կառուցած շինութիւններից ամենաբարձր կալուստական պալատիկներն են, որ գտնվում է, այնպէս անուանված, կենտրոնական տանից դէպի ձախ Այդ պալատիկ-

կազմակերպի մօտ, յանկարծակի վախճանվեց ուսուցչական արտաքին գործերի միւնիստր իշխան Ալեքսէյ Բօրիսովիչ Լօբանով-Րօստօվսկի: Այդ մահը միանգամայն անսպասելի էր: Գեռ զրանից երկու օր առաջ, հեռագրով լուրեր էր բերում այն ընդունակութիւնների մասին, որին արժանանում էր ուսուցչական արտաքին գործերի միւնիստրը Վիեննայում: Ֆրանց-Յոսէֆի կայսրը նրան այցելեց, պարգևներ տուեց, նա գտնվում էր իր փառքի բարձրութեան վրա, — և ահա երկու օր շնորհած, մի անշնան, յետնկալած կայսրանի մօտ՝ մի քանի օրէի մէջ մարդը ոչնչացաւ: Գա այն տեսակ անսպասելի մահերից է, որոնց մասին ամբողջ միայն մի խօսք ունի. «Աստուծո կամքն էր»:

Իշխան Լօբանով-Րօստօվսկի ծնվել է 1824 թ.ին գեղեցիկ 18-ին: Աւարտելով իր ուսումը Յարթօնսկի Լիցէում, նա մտաւ պետական ծառայութեան մէջ: Հանգուցեալը մեծ մասամբ գործել է իբրև զինվորատ, բայց փարել է և ուրիշ պաշտօններ: 1859—63 թ.ականներին իշխան Լօբանով ուսուցչական էր Կ. Պոլսում: 1866 թ.ին նշանակվեց Օրլովի նահանգապետ, 1867—78 թ.ականներին ստանձնեց ներքին գործերի միւնիստրի օգնականի պաշտօնը: Գրանցից յետոյ նա նորից մտաւ արտաքին գործերի միւնիստրութեան մէջ, և երկու անգամ, այն է 1878—79 թ.ականներին ստանձնեց Կ. Պոլսի ուսուցչական պաշտօնը: Կ. Պոլսից նա անդաւիտվեց իբրև դեսպան՝ Լօնդոն (1879—82), իսկ Լօնդոնից Վիեննա, ուր մնաց դեսպանի պաշտօնի մէջ մինչև 1895 թ.ականը, և հէնց այն ժամանակ, երբ նշանակված էր Ֆերլինի դեսպան, Թաղաւոր Կայսրը, Գիբսի մահից յետոյ, նրան յանձնեց արտաքին գործերի միւնիստրութեան ղեկը, 1895 թ.ին փետրվարի 26-ին, այդ պաշտօնի մէջ էլ նա մեռաւ:

Եւրոպ տարիների իր պաշտօնավարութեան ընթացքում, զլխաւորապէս իբրև դեսպան, իշխան Լօբանով-Րօստօվսկի ցուցնում էր իր լուսամտի համարութիւններ, և այդ պատճառով, անկասկած, նա հրաւիրվեց մի այնպիսի պատասխանատու պաշտօնի, ինչպիսին է արտաքին գործերի միւնիստրի պաշտօնը, որի մէջ թէ՛ և մնաց շատ կարճ, այն է մէկ ու կէս տարի, բայց կարողացաւ ազդել արտաքին քաղաքականութեան վրա այնպիսի կնճառով հարցերում, ինչպէս եւրոպական խնդրեր, հայաց

հարցը, թիւրքիայի բաժանելու հարցը, և վերջերս էլ Կրետէի կիսաւաճառ հարցը: Ապագայ պատմագիրը միայն կարող է ճիշդ, անկողմնապահ և հիմնաւոր գնահատութիւն անել իշխան Լօբանով-Րօստօվսկի, իբրև արտաքին գործերի միւնիստրի մասին, երբ պատմութիւնը իր ձեռքի տակ կունենայ այն բոլոր նիւթերը և դօկումենտները, որոնք այժմ անմատչելի են գրողի և առհասարակ ամբողջ մամուլի համար:

Գիւլյումարական շրջանակից դուրս, հանգուցեալ իշխանը յայտնի էր իբրև հայրենի հնութիւնների ոգևորված սիրահար: — Նա ունէր 18-րդ դարի ուսուցչական պատմութեան վերաբերեալ հազարէւտ գրքեր, ձեռագիրների և դօկումենտների հարուստ ժողովածու, ինչպէս և հին փողերի և թանգազին պատկերների ահագին խօլիկցիա: Իր պատմական-հնագիտական հետազոտութիւնների մի մասը իշխան Լօբանով տպագրել է, ուսերէն լեզուով, «Русская Старина» ամսագրի մէջ. իսկ երկու աշխատութիւն էլ Ֆրանսերէն լեզուով, Պարիզում («Mémoires du marquis de Vaudreuil» և «Histoire des émigrés»): Նրան է պատկանում և «Русская родословная книга» աշխատութիւնը, որը 1895 թ.ին լոյս տեսաւ երկրորդ լրացրած տպագրութեամբ:

Իշխան Լօբանով-Րօստօվսկի մեռաւ 72 տարեկան հասակում: Չը նայած տարիների այդ մեծ թւին, նա դեռ առողջ էր, և ընդունակ էլ իր քանի տարի ղեկավարելու իրան յանձնած միւնիստրութիւնը:

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

(Ռուսաց գործակալութեան)

Ֆիլիպ Կոպոլ, 20 օգոստոսի: Կ. Պոլսից ստացած տեղեկութիւններին նայելով, հայկական կոմիտեի օգոստոսի 18-ին յայտնեց Բ. Գրան, որ եթէ երկու ժամից յետոյ չը դադարի անմեղների կոտորածը, այն ժամանակ կոմիտեի յետափոխական գործունէութիւնը կը վերսկսի նոր ոյժով: Այսպիսի հաղորդագրութիւն ստացան և բոլոր դեսպանները:

Կ. Պոլսի, 19 օգոստոսի: Անցեալ օրը, այն ժամանակ, երբ երեք դեսպանների թարգմանները պաշտօնական գործերով գտնուում էին Իլլիդ-Քեօսի, Գոլմա-Բախչէի շրջակայքում չորս թիւրքեր յարձակվեցին մի

2-ից մինչև 5, յայտնի երաժշտապետ Գալաֆի դեկավարութեամբ, բացօթեայ կոնցերտներ են լինում, սիմֆոնիական օրկեստրով:

Յուդանդուրեւում խօ բոլոր չեղ պալատներ կամ հակապական շինութիւններ չեն. — կան և համեստ գիւղական 5—6 տիպի խրճիթներ, կրակին զիմացող տները մի ամբողջ կօլոնիա, որոնց շինելու ժամանակ ի նկատի է առնված ոչ թէ չեղութիւնը և գեղեցկութիւնը, այլ ամբողջութեամբ, յարմարութիւնը և էականութիւնը: Այդ 5—6 տիպի գիւղական տները գտնվում են ցուցանալիքային խորքում՝ չորս դեռետարին տարածութեան վրա, և ձգվում են մէկ գծի վրա, 145 սառնի երկարութեամբ: Այդ տների առաջ ձգված են այնպիսի ծաղկոցներ, այգիներ և բանջարանոցներ, որոնք համապատասխան են այս կամ այն տեղի բնութեանը և կլիմայական պայմաններին: Տները շինել են առանձին ճարտարապետի ցուցմունքով ուսում բանուորներ, որոնք մնացու են այստեղ մինչև ցուցանալիքային վերջը, և յետոյ այդ շինութիւնների գլխաւոր մասերը տանելու են հետները, որտեղից որ եկել են, և այդպիսով յոյս են տալիս, որ այդ ուսում բանուորները կը լինեն իսկական տարա-

Հայրի վրա և սպանեցին նրան: Ռուսաց զինվորական թաղամաս Մախմուդով, զուրա յատկելով կռուցից, զինվածակ արեց չա-
րազորներին և տարաւ նրանց մօտակայ
պոլիցիական պահականոցը: Իսկ երբ այս
վերջինը հրաժարեց կալանաւորել սպա-
նողներին, Մախմուդով թէ՛ սպանողներին և
թէ պոլիցիական պաշտօնային, որ հրա-
ժարվում էր նրանց կալանաւորելուց, ու-
ղարկեց Նիզի-Քեսուկ, ուր յայտնի դարձաւ,
որ չարագործներին մէկը պալատական ծա-
ռայող է:

Մի քանի, նոր պարզված, հանդամանքնե-
րին նայելով, մի առաջին պայթիւնը, որ
տեղի ունեցաւ անցեալ օրը, վերագրվում
է թիւրքերին, որոնք կամենում էին ար-
դարացնել հայերին հալածելու գործը և
էլ աւելի կատաղեցնել խուժանը: Արժա-
նահատու է այն փաստը, որ չորեքշաբթի
օր պոլիցիան սպասում էր ինչ որ բռնի
գործողութիւնների հայերի կողմից, և նա-
սագրուեցանք է խուժանին պատրաստ լի-
նել հալածելու համար:

Կ. Պօլիս, 20 օգոստոսի: Քաղաքի պա-
հական զօրքը ուժեղացրված է չորս բա-
տալիօններով: Կենսականները զինուորական
պաշտպանութիւն պահանջեցին Քերապիս-
յի համար: Պահանջը կատարված է:

Կ. Պօլիս, 20 օգոստոսի: Վերջին գեղ-
քերի պատճառով, սպաւում է պատերազ-
մական միջոցների պաշտօնակալութիւնը: Նրա
յաջորդ համարում են Կրեմլի զօրքերի
նախկին զլխաւոր Աբդուլլա-փաշային:

Կ. Պօլիս, 20 օգոստոսի: Օգոստոսի 18-ի
օրը անցաւ խաղաղ, և շատ առևտրական
հիմնարկութիւններ նորից բացվեցան: Փո-
ղոցները տեսքը լաւացել է. ամբօխի դու-
մարուներ չեն եղել: Երեկոյան մի քանի
գեղքեր Վալաթիայում վատացրին դու-
թիւնը: Սամանիս բանկի հին շինութեան
մօտ՝ խուժանը, ծառայութիւնից ազատ ծո-
վային զինուորների օգնութեամբ, յարձակվեց
մի հայի տան վրա, թալանեց, սպանեց
աղաւարդիներին, պատահաններից փոքր
չարտեց կանանց և երեխաներին: Զօրքերը
և պոլիցիան կանգնած էին անտարբեր: Մի
առևտրական հիմնարկութիւնից, որ զբա-
սւում է բանկի գիւմար, լուրերին նայելով,
զգլած է առաջ, իսկ յետոյ թափվեցան
բէվօլքերի հարուածներ զօրքերի վրա, ո-
րոնք նոյն կերպ պատասխանեցին և գեղքը
ձեռքին տիրեցին պաշարված հայերին: Մի
ուրիշ առևտրական հիմնարկութիւնից նոյն-
պէս կրակ էին անում զօրքերի դէմ: Զօ-
րքերը պատասխանեցին հրացանաձգու-
թեամբ, բայց տուն չը մտան: Վերջին եր-
կու գեղքերի ժամանակ զօրքերը լաւ էին
պահում իրանց: Խուժանը չէր մասնակցում:
Կալանաւորված են 30 հայեր: Վերաւորված
են 1 օֆիցեր և 2 զինուոր: Զօհերի ընդ-
հանուր թիւը արդէն հաշուում է մի քանի
հազար, զրանց թիւում մօտ 60 մահ-
մետական:

Կ. Պօլիս, 20 օգոստոսի: Վէհր-փաշա
նշանակված է Պիրայի հրամանատար, մար-
շալ Շաքիր-փաշա՝ Վալաթիայի հրամա-

նատար: Պատերազմական միջոցները սաս-
կացրած են: Արտակարգ յանձնաժողովը,
զուրա ունենալով Զէմալ-բէյին, նրանք ու-
նի արդարադատութեան վերաբերութեան
մէջ, պատու համար այն մահմետականնե-
րին, որոնք մեղաւոր են հայերի վրա գոր-
ծած բռնութիւնների մէջ: Մինչև այժմ
կալանաւորված են 400 մարդիկ:

Կ. Պօլիս, 19 օգոստոսի: Երէկվայ-
ն և զիշերը անցան խաղաղ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՅԱ ՄԵՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԻ ԶԱՆԱՊԱՐՀՈՒԹԻՒՆԸ
Հաղորդում ենք մի քանի տեղեկութիւններ թա-
ղաւոր Կայսրի և թագուհու Կայսրուհու ճանապար-
հորդութեան մասին: Վիեննայից Նոյա Մեծու-
թիւնները ուղևորվել են Կիևի, ուր պէտք է
օժիւ ս. Վլադիմիրի յիշատակին շինված մայր-
եկեղեցին և պէտք է բացվի Կայսր Նիկոլայ I
արձանը: Սեպտեմբերի 3-ին (նոր տօմարով) նը-
շանակված է գերմանական Բրեսլայի քաղաքի այ-
ցելութիւնը, որտեղ սեպտեմբերի 6-ին, տեղի
կունենայ գործահրէշ: Սեպտեմբերի 7-ին Նո-
յա Մեծութիւնները կուղևորվեն Կիևի վրայով
Կոպենհագէն: Կանխայում Կայսրը կը մնայ մին-
չև սեպտեմբերի 20-ը, ապա կուղևորվի Ծառա-
ղայի Բալթիկ քաղաքը: Այնուհետև Կայսրը
կայցելի Պարիզ, ուր կը հասնի հոկտեմբերի
6—8-ին: Պարիզում տեղի կունենան մի շարք
հանդէսներ: Ելիսան պալատում կը արվի հան-
դիսաւոր ճաշ: Օպերայի թատրոնում հանդիսա-
ւոր ներկայացում կը լինի, որին կը մասնակցեն
նշանաւոր թատրոնների գերատանները: Տեղի
կունենայ և մեծ զօրախաղ: Պարիզից Նոյա Մե-
ծութիւնները կուղևորվեն Կարմաշտայա, ուր
թագաւոր Կայսրը կը մնայ մինչև նոյեմբերի 8-ը:

Օ Ր Է Յ Օ Ր
XXXIX

Միւսօրնորհուրեան հանգիստը կը լինի, թէ չի
լինի, —այդ ունի առանձին կարեւորութիւն էլ-
միաձին հոգեւորականութեան համար, որը, հա-
կանալի պատճառներով, պէտք է աշխատի կրօ-
նական օժանդակութիւններ կազմել, զբաւել
ժողովրդին, և նրանից նիւթական չափ ստանալ
գէթ մի փոքր ծածկելու համար գանձարանի
անթիւ ծակերը և ձեղքերը...

Մեզ համար միւսօրնորհուրեան լինել կամ
չը լինելու խնդիրը հետաքրքրական է միայն
իբրև մի լուսաբանութիւն, թէ ինչ է կատարվում
Լեյփցիգում, ուր ամեն բան հիմնված է վարկեհա-
կան տրամադրութեան վրա, և այսօրվայ վճռվածը
մի քանից, մի վարկեհանից յետոյ նոյն հեշտու-
թեամբ քանդվում է, ինչ հեշտութեամբ և վճռ-
ված էր: Եւ յիշուի, երբ տարի է, խօսում են
միւսօրն օրհնելու մասին: Մի տարուց միւս տա-
րին յետաձգեցին, և վերջապէս, փառաւոր կեր-
պով, պաշտօնապէս, Վարադարի մէջ յայտարա-
րեցին, ի լուր հայ աշխարհի, թէ սեպտեմբերի
26-ին միւսօրն օրհնութիւն պիտի լինի, և հրա-

աւելի քան 75,000 բուրգի, չը նայելով դեռ, որ
չինութիւնների շատ թանգաղին նիւթերը յայտնի
ֆիրմաներ և էկսպոնենտներ ձրի են ուղարկել
և հետևապէս ցուցահանդէսի վարչութեան ոչինչ
չէ նստել: Եւ երկրորդ՝ ամբողջական կողմից էլ
վստահելի չեն:

Այդ չինութիւնների փոխարէն, ամենից նը-
պատակալարեամբ գիւղական կենտրոն հա-
մար, մեր կարծիքով, պէտք է ընդունել զլխա-
ւորապէս այն չինութիւնները, որոնք կատուցած
են ռուսալիտա կոչված քաղաքացիներ, որը իսկա-
պէս ոչ կրակից երկուց ունի և ոչ խոնաւու-
թիւնից: Պետերբուրգի Ուրալիտա՝ անուանված
ընկերութիւնը՝ ցուցահանդէսում գիւղական մի
չարք խրճիթների մօտ այդ նիւթից մի տուն է
չինել, որը իր թիւթիւթեամբ, գեղեցկութեամբ
և ամբողջութեամբ դարձնում է իր վրա շատերի
ուշադրութիւնը: Այդ ռուսալիտա կոչված քաղա-
հանքը բաղկացած է զլխաւորապէս աղբաւորի
(լիտալիտա փոշի), որ, ինչպէս յայտնի է, կրակի
մէջ չէ այրվում, տաքութեան և էլեքտրականու-
թեան շատ վատ հաղորդող է, այլ և օդը, ջուրը,
սառաթիւ տաքութիւնը և սառնամանիքը չեն կա-
րողանում աղղել վրան: Ուրալիտը կամ աղբա-

ւորեցին աշխարհի ծայրերից բոլոր հայերին դէ-
պի իրանց կրօնական կենտրոնը: Էլմիաձին գոր-
ծերին լաւ ծանօթ մարդիկ, զլիններ թափ տա-
լով՝ անցին, այդ էլ չի կատարվի, այսօր այդ-
պէս են ասում, վաղն էլ հակառակը կանեն: Ան-
ախորժ գուշակութիւնը կատարվեց: Առանց
պատրաստութեան անհետու վճռված գործը՝ նոյն
հեշտութեամբ էլ քանդվեց, և այս տարի, ինչպէս
յայտնի է, միւսօրնորհուրեան չի լինի...

Եթէ այդպէս են վարվում մի այնպիսի պա-
տասխանատու, հաղադէպ, ժողովրդին յայտա-
րարված գործի առիթով, ինչպէս ներկայ դէպքն
է, հեշտ է երևակայել, թէ այդ կլաւիկական
փոփոխութեան հեղինակները ինչեր անում
կը լինեն միւս, աւելի անհայտ, չորս պատերի մէջ
փակված հարցերի մասին: Առաւօտը առել մի
քան, երկուցիսն սնդիլ բուրդովին հակառակը,
կէսօրին մի վճիւ կայացնել, դիշերը բուրդովին
հակառակը պահանջել, բերանացի արդելել տը-
ղէտներին ձեռնադրել, դարուր հակառակ հրա-
մաններ տալ, մի տեղ տեսի հարց կանգնեցնել,
մի ուրիշ տեղ նոյնպիսի հարցը առաջ մղել, մի
տեղ կանոնի անունից խօսել, մի քանի բովից
յետոյ նոյն կանոնը օտի ասի տալ, մի խօսքով,
ինչպէս ասում են, մի ձեռքով գրել, միւս
ձեռքով ջնջել, —անա երևոյթը, անա գործերի
վիճակը հայոց կրօնական կենտրոնում:

Խ. Մալուման

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Սպարտակ» — համառօտեց Սամօյլովա, թարգմ.
Ս. Հովսեփ: Բաղու, 1896:

Մարդը իր կուտուրական դարգացման առա-
ջին աստիճանում սկսեց աստուածացնել բոլի
ոյքը, որ նրան օգնում էր նուաճումներ անել
չընպատու աշխարհի անթիւ զփաւորութիւննե-
րի մէջ: Նախնական կուտուրայի մարդու իրա-
ւորական ամենապարզ հասկացողութիւնն
այն էր, որ թողւ ուժեղին է պատկանում, և
այս օչ միայն բնութեան, կենդանիների վերա-
բերմամբ, այլ և մարդկանց վերաբերմամբ: Այս-
տեղից է առաջացել ստրկութիւնը: Կա սեփակա-
նութեան ամենաաշին օրէնքն է: Ինչպէս կենդա-
նին, կորցնելով իր վայրենի անկախութիւնը,
դառնում էր տան ծառայ, այնպէս էլ մարդը,
զրկվելով իր գոյութեան ամենաներհաժնա
յատկութիւնից — ազատութիւնից, անցնում էր
ուժեղի շարժական սեփականութեան կարգը,
ընդունելով անասնական կեցութեան բոլոր հան-
գամանքները: Կարելի ընթացքում աւելի դար-
գացաւ և հաստատվեց ստրկութեան օրէնքը:
Այնպիսի երևելի մտածող և բարոյաբան, ինչ-
պէս Արիստոտէլ, բնական և անհրաժեշտ բան
էր համարում ստրկութիւնը, իսկ Պլատոն թէ
դէմ էր դրան, բայց ընդունում էր իբրև գոյութիւն
աւարի հարստութիւնը հաշուում էր գերի վերց-
րածներ թիւով, որոնք յայտնուրին ստրկներն
էին: Հասկանալի է, որ Էսօպը, իբրև մի աշխար-
հակալ պետութիւն, պիտի ունենար ստրկնե-
րերի աճաղին քանակութիւն: Եւ իրաւ, մի փա-

տը, ուրիշ քաղաքացիներ նման՝ ձեռնուց կամ
ջարդելուց փոշի կամ աւաղ չէ ստացվում, այլ
մի տեսակ գործադոյն փափուկ զանգում, որ
շատ նման է բամբակի կամ բրդի. այդ զան-
գումը թրջում են ջրի մէջ և ապա մամուլի
տակ ճնշելով՝ ստացվում են կարտօնի նման
հաստ կամ բարակ պլիտաներ, որոնցից և չի-
նութիւնները կրակից և հրդեհից երկուց
լուռեն, մի և նոյն ժամանակ իրանց մէջ տա-
քութիւն էլ են պահում, որովհետև չինութեան
պատերը թէ՛ զրաից և թէ՛ ներսից բաղկացած է
տաքութիւն չը հաղորդող նիւթից — ուրալիտից,
իսկ պատերի արանքում եղած օդը, ինչպէս
տաքութեան վատ հաղորդող մարմին, բացի դը-
րանից՝ չէ թողնում, որ տաքութիւնը չինութեան
միջից դուրս գայ: Այդ ընկերութեան ներկայա-
ցուցիչը, որ իր պալիլիոնում ցոյց էր հանել
աղբաւոր և նրա բոլոր արտադրութիւնները, իր
թացատրութեան մէջ ասում էր մեզ, թէ չինու-
թեան կազմութեան պատերը դրսից ու ներսից,
նա և յատկապէս, առատապէս և կտուրը ծածկելու
համար կարելի է վերցնել ուրալիտի թերթեր՝
(զանազան հաստութեան, 4 պուլը 4 բուրդուց

մանակ ստրկներ թիւը այդտեղ հասնում էր
400 հազարի:

Իբրև անտեսական — առևտրական գործ՝ ստր-
կութիւնը շատ ձեռնառու բան էր. բայց իբրև
հասարակական կազմակերպութիւն՝ նա ներկա-
յացնում էր մի անճոռնի խոց, որ լափում,
ոչնչացնում էր հասարակական բարոյականու-
թիւնը, մոցնելով նրա մէջ անասնական կարգ
ու բարք: Եւ որովհետև մարդկութիւնը միշտ
ձգտում է ամեն ինչ դնել իր անտեսական բա-
րօրութեան, չը սարսափելով նոյն իսկ այն դա-
ղանային իմաստութիւններից, որոնք յաճախ
գալիս են շնիթական չափ անուշով հրէշին ծա-
ռայելու, ուստի մնում էր, որ ինքը՝ անասնա-
ցած մարդը, հասարակական սարսափելի խոցը,
մտածել իր մասին և ձգտել դուրս գալ իր
ստակալի դրութիւնից: Պատմութիւնը նկարա-
գում արեւնով ողորել ինչ հողը յանուն ստրկ-
ների ազատութեան: Այդ ազատական շարժում-
ների մէջ մասնաւոր հոգաւոր է մէկը, որ
տեղի ունեցաւ խալիֆայում, Սլաւոնայի առաջ-
նորդութեամբ: Սլաւոնայի, — դա պատմական մի
վայրէն անձնաւորութիւն է, մարդկային ամե-
նապէս գաղափարի՝ ազատութեան երևելի նա-
հատակներից մէկը: Խալիֆայի գրող (Խալիֆայի
Ջիօվանիօն) նրա զորամասերի գործերից հիւ-
սեց պատմական մի մեծ վէպ, «Սլաւոնայի»
անունով, որ խալիֆայի մեծ հայրենասէր Գարի-
բալդիի հիացմունքը գրգռեց:

Եւրօպական գրականութեան, և մասնաւոր
ուսու գրականութեան մէջ, սովորութիւն կայ
կրճատել նշանաւոր մեծ վէպերը և այդպիսով
նրանց մասշտաբը դարձնել ժողովրդին: Համառօ-
տութիւնը երբեմն սպրան շատ է լինում, որ
մի ստուար հատորից ստացվում է մի փոքրիկ
տետրակ: Գործի գեղարուեստական արժանաւո-
րութիւնը կախված է համառօտող ընդհանրաւո-
րութիւններից: Վերջ կարող տեսլ, թէ Սամօյլովա-
յի համառօտութիւնը աջողներից է: Ջիօվանիօ-
նի գործի կամքըն է մնացել այդ համառօտու-
թեան մէջ, որ վիպական յատկութիւններ չու-
նի և ներկայացնում է միայն Սլաւոնայի գոր-
ծողութիւնները ազատական պատերազմների
ժամանակ: Այսպէս, մեզ այդտեղ չեն հանդի-
պում ոչ Սլաւան, Հոսօմի բռնակալը, ոչ նրա
կինը, Վալէրիա, որի սէրը գեղի Սլաւոնայի՝
հաղորդում է վէպին մի առանձին հրապոյր —
ձիշդ է, իբրև ժողովրդական ընթերցանութեան
գիրք, այդ համառօտութիւնը կարող է հասնել
իր նպատակին, բայց մինչ կուղեկնի, որ նոյն
իսկ ժողովուրդը զրկված չը լինէր գեղարուես-
տական այն վայելչութիւնից, որ պատճառում է
մի լաւ վէպը: Գաղափարը, ստրկների ազատու-
թեան գաղափարը, անկասկած, վիճ է և նուի-
րական, բայց նա աւելի աղբու, աւելի կախար-
կական է դառնում այն ձևերի մէջ, որոնց կա-
րողանում է ստեղծել գեղարուեստագէտը: Այդ
է պատճառը, որ մենք կը կամենայինք, որ այդ-
պիսի յայտնի մեծ վէպերի կրճատումը կատար-
ված լինէր աւելի ձեռնհաս մարդկանց ձեռքով
թարգմանութիւնը անաճող է, տեղ տեղ նոյն

սկսած), մի քառակուսի սափէն պատի համար պա-
հանջվում է 4 1/2 պուլը ուրալիտ՝ արժողութեամբ
մօտ 16 բուրգի: Այդ հաշից կարելի է իմա-
նալ, թէ որքան կարճեցայ այդ նիւթից չինած
մի սենեակ, կամ մի ամբողջ չինութիւն:

Շինութիւններից ազատ տեղերը գեղեցիկ
ճանապարհներ են և ծաղկանոցներ, արհեստա-
կան լճեր և շատուաններ: Լճերից ամենա-
մեծը, որ գտնվում է զլխաւոր մուտքի մօտ
և որի տարածութիւնն է 1000 քառակուսի սա-
մէն, պարունակում է իր մէջ 700,000 վեգրօ
ջուր և զարդարված է հրաշալի շատուաններով,
գրյիզային ծաղիկներով և մի շարք կօլօններով,
լճից դէպի ձախ ընկած է գեղարուեստական
բամբի չինութիւնը, իսկ մի փոքր էլ դէն — դա՛-
լիճ ժողովների, կոնցերտների և լեկցեանների
համար: Գեղարուեստական բամբի բռնում է
1000 քառակուսի սափէն տեղ, իսկ դա՛շիճը փո-
ղովների համար ամփոփում է իր մէջ 900—1000
մարդ:

Բաւական համարելով այսքանը ցուցահանդէսի
արտաքինի մասին, անցնենք այժմ նրա ներքին
բովանդակութեանը:

Թղթակից

խոսք անհասկանալի: Օրինակներ. «Թէն սամեիտ- ներն էլ աւելի կամ պակաս վերաբերուել էին ծանր կերպով, սակայն Սպարտակի համար վեր- տանդատը էին լուրջ կերպով»: «Թեթև վերք ստացաւ, աւելի շուտ ձանկեռած տեղեր» (ստոր- կուլիւն բնագրի առաջ—сгорбе парашути). «Այս մարդը, որ նոր էր սպանել իւր թշուա- ութիւթեամբ 12 կամ 15 ընկերներին՝ այս մարդն այժմ զգացաւ»:

Հայոց լեզուն մի կատարեալ նահատակ է դա- ուել այն մարդկանց ձեռքում, որոնք անպատ- ճառ ուղում են տեղ գրասել գրական հրապա- րակում: Վատ տպագրութիւն թողնում են և անթիւ տպագրական սխալները:

1.

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒ ԳԱՍԱՌԻՅ

Թաղավարդ, օգոստոսի 10-ին

Մեր գիւղերը, հնորիւն շրջապատող թուրք աղագրականութեան ոչ մի հանգստութիւն չու- նեն: Իբրև փաստ կարող են ծառայել հետեւեալ դէպքերը. 1) Մօտ օրերս երեք աւազակ լուսա- դէմին փախցնում են Սարգսաշէն գիւղից մի խեղճ, բոլորովին աղքատ հայի ոչխարներ: Տէրը, իմանալով, վազում է գողերի ետևից, հասնում է նրանց և պահանջում է իր ոչխարները. թուր- քերը, չը կամենալով ոչխարները յետ դարձնել, տեղն ու տեղը սպանում են գիւղացուն: 2) Մի քանի օր այս դէպքից յետոյ, չորս աւազակ, գի- չերը, Թաղավարում մի տուն կտրելով շտապում են դէպի մօտակայ Ագոն փոքրիկ հայաբնակ գիւղը: Մի տուն թալանելու ժամանակ, տան- տերը իմանում և օգնութեան է կանչում գիւղա- ցիներին. մինչև նա օգնութիւն կը ստանար, աւա- ղակները սպանում են տան տիրոջ և փախչելով ամրանում են գիւղին մօտիկ մի հին բերդում: Գիւղացիները հետևում են նրանց, օգնութիւն խնդրելով հարեան գիւղացիներից: Կարճ ժամա- նակամիջոցում հաւաքվում են և հարեան գիւ- ղացիները ու չորսապատում բերդը. տեղի է ու- նենում մի ընդհարում: Բարեբաղդաբար գիւղա- ցիներին ոչ ոք չէ վնասվում, միայն աւազակնե- րից մէկը սպանվում և երկուսը բռնվում են. իսկ միւսը թաղանթով աղաւթում է: Քննուելու- նից երևում է, որ դրանք Գիւղաղաղա թրքա- կան գիւղից են: Նրա Գիւղաղաղայի բնակիչները փախած աւազակից տեղեկանում են գործի մա- սին, վրէժխնդրութեամբ լցված՝ զանազան խմ- բերով սկսում են իրանց չարագործութիւնները և մինչև այժմ էլ չարունակում են: Գիւղաղաղա- ցիները միասնաբար ուրիշ թուրք գիւղացիների— Զեարգեարները և Նըղիսաղաղցիները հետ՝ այն օրվանից սկսած մեր գիւղացիներին հանգստու- թիւն չեն տալիս. գիւղացիներից ում պատա- հում են, բռնում ծեծում են, միւրուքը, բերանը ցել են քսում և կողոպտելով արձակում են. այգիները, բուրաստանները փչացնում են. խուր- ձերը այրում են. մի խօսքով ամեն տեսակ բար- բարություններ գործում են: Գիւղացիները այլ ես մենակ չեն կարողանում տանից դուրս գալ: Նիկէ այդ երեք գիւղերի յանդգնութեան ա- ունջը կարելի լինելու առնել, այն ժամանակ մեր գիւղացիները բոլորովին հանգստու կը լինէին: Իսկ դրանց առաջին առնելու համար կամ ոստի- կանութիւնը պէտք է խիստ միջոցներ զիմէ, կամ պէտք է այդ թողնել գիւղացիներին, տալով նրանց պապապանկելու միջոց: Այդպիսով միայն հանգստու կը վայելեն գիւղացիները:

Մ. Ղ.

ՆԱՄԱԿ ԹՄԲԱԳՐՈՒԹԱՆ

Թիֆլիս, օգոստոսի 16-ին

Վհանգիստ. Կաթողիկոսը, ներկայ տարվայ ապ- րիլի 18-ի № 587 հայապետական կոնդակով պատուէր է արձակել՝ եկեղեցական գումարնե- րից վճարելու ուսուցիչներին և ուսուցչուհիներին ուժեղները: Այս պատուէրը կատարելու հրաման- ներ են ուղարկվել օրոնց պէտք է, թիմիս ու ա- ուաջնորդի կողմից՝ վիճակային կոնսիստորիայի միջոցով: Ամսիս 13-ին գնալով Ախալքալաք գիւ- ղը, հոգաբարձական ժողովին պարտաւորացրի առանց այլ ես պատճառաբանութեան կատարել իշխանութեան հրամանը: Այս նպատակով, եկե- ղեցու առաջ քանակայ Տէր-Յովհաննէս Տէր-Վալս- տեան, առնելով եկեղեցական 3,000 ռ. գումա- րի տոմսվը, եկաւ ինձ հետ Թիֆլիս, փոխա-

դարձ վարկի ընկերութեան դանձարանից հանե- լու 500 ռ. և բաժանելու որոնց պէտք է: Ամ- սիս 14-ին, չորեքշաբթի օրը, գնացքը կայարա- նում կանգ առնելու պէս, նա կառք վերցնելով շտապում, հասնում է ժամի 12 1/2-ին կոնսիստո- րիա պարտ ու պատչաճ թղթերն ստանալու, որպէս զի կարողանայ նոյն օրը դրամանից փողը հանել, բաժանել և երկուշտան գնացքով գիւղը վերադառնալ: Կոնսիստորիայում լինում է միայն նախանշում Համազասպ վարդապետը, որն արդէն ժամանակն անցած համարելով և ի- րան տուն տանող կառքին սպասելով, պատու- ռում է ուրբաթ օրը ներկայանալ առեան: Վըչ- տացած քանանան, խնդրիս զիջանելով մնաց այդ օրը, միւս օրը տուն էր, դրամատունը փակ- հարկադրված՝ տոմսակը կոնսիստորիայում յանձ- նում է պ. Գանանեանցին և ինքը շտապում է գիւղը, արդարձ խիստ անհրաժեշտ գործերին հասնելու: Այսօր, ամսիս 16-ին, պ. Գանանեան կոնսիստորիայի պաշտօնական գրութեամբ ներ- կայանում է փոխադարձ վարկի ընկերութեան գրասենեակը, և ինքընում է տալ 500 ռ: Ընկե- րութեան ղեկավար պ. Աբգար Յովհաննիսեան մերժում է տալ, պատճառաբանելով թէ փողն անժամանակ հանելով, եկեղեցին 25 ռ. վնաս է կրում: Այդ ժամանակ, ինձ մօտ, տանս տպագրում էր յուսկարից մինչև այսօր իր ուժեղից կօպէկ չը ստացած ուսուցչուհին, որ Գօրուց եկած էր յատկապէս փող ստանալու համար: Պ. Գանա- նեան գալիս է և բերում պ. Աբգար Յովհաննի- սեանի բացատրական պատասխանը: Անողւք կա- ռիքից ներքն ընկած ուսուցչուհու և ուսուցչի վե- րին աստիճանի կարեկցութիւն խնդրող հայեացք- ներին չը կարողացայ դիմանալ, վճեցել պ. Աբգար Յովհաննիսեանցին նախակ գրել: Տա- նում են նախակ. պ. Յովհաննիսեան բարե- հաճում է առանց կարգաւոր պատառուտել և դարձեալ մերժել ինչպէս փողեր տալը, այնպէս և չը տալու մասին պաշտօնապէս գրաւոր պատ- ճառներ առաջ բերելու: «Եկեղեցու մի կօպէկը բարձր է ինձ համար հարկւր վարժապետից»— բացականչել է, ասում են, պ. Յովհաննիսեան: Դրանից յետոյ փորձում է մանել պ. Աբգար Յով- հաննիսեանի մօտ օրիորդ ուսուցչուհին և թա- խանձել: «Ինչպէս, օրիորդ, վճեապէս ասում է պ. Յովհաննիսեան,— դուք, մի ջանէլ աղջկի չէք խղճում ինձ. կամենում էք, որ եկեղեցու 25 ռ. վնաս հասցնելով՝ հոգիս դժոխքն ուղար- կեմ»:

Որ անժամանակ փողեր հանելով որոշ տոկոս- ներից զրկանք է առաջանում, այդ յայտնի է և՛ Ախալքալաքի եկեղեցուն, և՛ կոնսիստորիային, և՛ հոգևոր իշխանութեանը: Այդ յայտնի լինելով հանդերձ՝ եկեղեցու շահերը եկեղեցական վար- չութիւնը գտնում է ոչ թէ մշակիչներին զրկելու, վարձ չը տալու գնով փողերը պահելու, այլ ա- լետարական պատուէրները կատարելու մէջ: «Մշակ արժանի է վարձու իւրոյ»—հետեւապէս եկեղեցին պարտաւոր է իր վերջին կօպէկը ծախ- սելու և իր, իր զարդի մշակի վարձը հատու- ցանելու: Եկեղեցու շահերը և եկեղեցու մշակ- ներին վարձ տուող իշխանութիւնը Թիֆլիսի Փո- խադարձ վարկի ընկերութեան ղեկավարը չէ, այլ հայոց վհանգիստ. Կաթողիկոսը, որ վնասն ու չարք կշռելով, անդառնալի հրաման է արձա- կել եկեղեցու գումարներից վճարելու ուսու- ցիչներին ուժեղները, չը մոռանալով ընդ նմին անօրինակութեան, թէ յետոյ որտեղից պիտի լրացվեն այդ գումարները. իսկ Թիֆլիսի փոխադարձ վար- կի ընկերութեան ղեկավար պ. Աբգար Յովհան- նիսեան այդ համարում է դժուր գնալու չափ յանցանք... Առանց մանկու հասարակական բը- նաւորութիւն ունեցող տոյն խնդրի մանրամաս- նութեան և պարտքի և իրաւունքի սահմանների քննադատութեան մէջ, մերկ իրողութիւնը դը- նում եմ հասարակական դատաստանի առաջ:

Ինչ վերաբերվում է իմ անձնականին՝ իմ նա- խակի պատառուտելուն, այդ շատ բնական է նոյն իսկ սպասելի էր՝ իրանից խօսքեր յօրե- ն ող, չա կ եր տ ն եր ի մէջ զն ող և իր «Աբ- ձադանք»-ի մէջ ի բեր և ի մը հրատարակող պ. Աբգար Յովհաննիսեանից: Այն, իրան բնո- րոշող վարժուհիք ներեցի, այս ես ներում եմ:

Մեծարով քան. Մեկեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ, ամսիս 21-ին, կողկասեան կառավար- չապետի օգնական կոմս Տատիչչեվ ճանապարհ ընկաւ դէպի Կուրսկի նահանգը, և Թիֆլիսից բա- ցակայ կը լինի մինչև սեպտեմբերի 10-ը: Կոմ- սի բացակայութեան միջոցին՝ նրա պաշտօնը կը կատարի կողկասեան զօրքի հրամանատար իշ- խան Ամիրխանովը:

Մեզ հեռագրում են Կարսից, օգոստոսի 20-ից. «Երբորումի պարսից հիւպատոս Միրզա Խալկ խան ճանապարհ ընկաւ Թիֆլիս»: Մեր հասա- րակութեանը դեռ անցեալ տարվանից ծանօթ է այդ վերին աստիճանի համակրելի պարսիկ պաշտօնեան:

Մեզ հաղորդում են, որ Ղազարի գաւառա- պետ Բարանովսկու փոխարէն, գաւառապետի պաշտօնը այժմ կատարում է ժամանակաւորա- պէս նրա օգնական Բեժանով:

Մեզ հաղորդում են Շուշուց, որ թեմական դպրոցի հոգաբարձութիւնը կրկին անգամ հե- ռագրով դիմել է Եջմիածին, խնդրելով վհա- փառին հաստատել դպրոցի տեսչի պաշտօնակա- տար Պողոս Մէլիքեանին: Հոգաբարձութիւնը յայտարարել է Կաթողիկոսին, որ պ. Մէլիքեան հոգաբարձութեան հեռագրի համաձայն, արդէն մի չաբաթից աւելի է ժընեվից Թիֆլիս է եկել և ուղարկում է դրական պատասխան: Եւ ինչ- պէս երևում է, օրերը անցնում են, բայց Եջ- միածինից և ոչ մի պատասխան...

Մեզ հեռագրում են Ստավրոպոլից (Կովկա- սեան), օգոստոսի 20-ից. «Կիրակի օր, օգոստո- սի 25-ին, լինելու է Կարա-Մուրզայի կոնցերտը: Խումբը բաղկացած է 60 հոգուց»:

ԳՐԻՍԻՅ մեզ գրում են, «Գօրիսից երկու վերստ հեռաւորութեան վրա, այսօր վեցերորդ օրն է, դուրս է գալիս մի աղբւր, որտեղից բղխում է հանքային թթու ջուր, բոլորովին նման զերտերեան ջրին: Օրական 100—200 մարդ այցելում է այդ աղբւրը: Ջուրը այնքան զուրալի է, որ ամեն մարդ կարողանում է խը- մել 4—5 թէյի բաժակ. խմողը շատ թեթեւ է զգում իրան. գիւղացիների ուրախութեան չափ չը կայ այդ ջուրը գտնելու առիթով: Այս գիւտը արել է այստեղ աքսորված մի ուսու- բապիստ: Բացի դրանից մեր գիւղի մօտեքը կան զանազան տեսակի ջրեր. սակայն ուսում- նանորդու և հետազոտող չը կայ: Մեր գաւառա- պետ Ռուստամբէկով ցանկութիւն է յայտնել յիշեալ թթու ջրի աղբւրը աւելի փորել, կար- գի բերել և նոյն իսկ յաճախողների համար նստելու, մնալու և վրանների գցելու տեղեր չինել»:

ԴԻԼԻՋԱՆԻՅ մեզ գրում են, «Օգոստոսի 15-ին, սիրողների մասնակցութեամբ արվեց մի ներ- կայացում: Խաղացին «Սուտ ճգնաւոր» և «Խէչո- յի թուղը» պիեսները: Բոստոնյան լի էր երկու- սեոի հասարակութեամբ: Խաղացողների մէջ աչքի էր ընկնում խէչոյի դեր կատարող պ. Մէ- լիք-Օհանջանեան, միւսները միջակ էին: Առա- ջիկայ երեքշաբթի օր, դերասան պ. Վրոյր, որ եկել է այստեղ, մտադիր է տալ մի ներկայա- ցում»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՆՆԵՐ

Կ. Պօլսից մեզ գրում են, «Երեքշաբթի օր Աբ- րահամ փաշա այցելութիւն տուաւ եւրօպական դեսպաններուն: Աբրահամ փաշա խնդրեց դես- պաններէն որ այսուհետեւ ալ չը խառնուին հա- յոց գործերուն, վասնզի հայերը հաշտուած են սուլթանին հետ և կրնան իրենց մէջ պատահած խնդիրները կարգադրել, առանց օտար միջամը- տութեան(1)»:

Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ օգոստոսի 14-ին դեսպանները վերջականապէս խմբագրեցին Կը- րեւէի ընթերցանի հարցը, և յանձնեցին Բ. Դրան: Ինչպէս յայտնի է հեռագրից, Բ. Դրանը արդէն տուել է իր պատասխանը: Մեզ յայտնի չէ պատասխանի մանրամասն բովանդակութիւնը:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՐԻՔԻՍՏԻՅ

Կ. Պոլսիս, օգոստոսի 11-ին

Հինգշաբթի օրուան թուրք թերթերուն պաշ- տօնական բաժինն մէջ հրատարակուած տե- սանք հետեւեալը.

«Առաջին կարգի Օսմանիէ պատուանշան տը- րուեցաւ պետական խորհրդական Նուրեան է- ֆէնտիի, և երրորդ կարգի Մէհմետիէ պատուա- նշան առաջնակարգ սեղանաւորներէն Գարալէօ- գեան Գրիգոր էֆէնտիի, ի վարձատրութիւն կայսերական կառավարութեան իրանց մատու- ցած բարուք ծառայութեանց»:

Պօլիս հասած Համիդիէ հրտապետութեան կը բաղկանայ գումարտակէ, 617 հոգիով: Այդ քիւր- դերը Ալաշկերտի, Պայազեւի, Գարա-Քիլիսէի և Տիգրանակերտի չրջականներէն են. իրենց հետ մէկտեղ բերած են ահագին քանակութեամբ թալլուած ապրանքներ, որոնցմով չաբաթի մը ի վեր ողողուած է Պոլսոյ հրապարակը: Շու- կանները կը տեսնուին խումբ-խումբ, և ծախու- կը հանեն զոհարեղէն, արծաթեղէն, մուշտակ- ներ, թանկագին կերպաններ և մինչև իսկ գիր- քեր, այդ, զարդական դասադրեր...

Կը հաղորդեմ ձեզ քանի մը լուրեր, զոր կը քաղեմ տեղական հայերէն և թուրքերէն լրա- գիրներէն, ընչ մը սրբազրկելով և բացատրելով:

Նախորդ պատերազմ Մասթիս աղբաղիս- կոյսո խմբիւրեան, յուլիս 30-ի երեքշաբթի օրը, իր բնակութիւնը Գում-Գաբուի Հիսար-Տիպի թաղէն փոխադրեց Խակիւտար: Կառավարու- թիւնը չը համարձակելով խմբիւրեանը աքսորել կամ դատաւարտել, առաջով հրաժարած կրեի այդ դիտաւորութիւնէն:

Չորեքշաբթի օր, յուլիս 31, Ալքեան պատ- րիարքարան եկաւ, Բարթուղիմէոսը հնորա- ւորելու: Երկու ընկերները՝ սիրալի տե- սակցութիւն ունեցան: Կրեի թէ Ալքեանի մոքէն բոլորովին եւած է իր վերջին արկածնե- րը: Նոյն օրը յունաց պատրիարքարանէն մէկը եկաւ այցելութեան: Յունաց պատրիարքը, ինչ- պէս գիտեք, գաղափարով և գործով համաձիտ է Բարթուղիմէոսի:

Առժամանակեայ խառն ժողովը չրջաբերա- կան մը ուղղելով Պօլսոյ հայ եկեղեցիներուն, պատուիրեց որ սկսեն յիշատակել պատարագին մէջ Բարթուղիմէոսի անունը: Մանկուն է եպիս- կոպոս միայն հակառակեցաւ այս որոշումին, երկու Յովհաննէսները սնդեցին, միշտ լկայսե- րական իրաւէ՛ կայ ըսելով: Այդ ժողովը պատ- րիարքարանի թղթակցութիւններուն հակող և Հայաստանէն հասած նամակներուն ըննիչ կար- գեց Մեսրոպ եպիսկոպոսը:

Երկուշաբթի օր, թուրք թերթերուն մէջ հրատարակուած պաշտօնական-հերոս բաժինը կը պարունակէ նաև հետեւեալ նուիրումները. Մէհմետիէ պատուանշանին առաջին կարգը՝ Բարթուղիմէոս եպիսկոպոսին, Օսմանիէի երկ- րորդ կարգը՝ Էփրեմիէ նախորդ առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսին, Մէհմետիէի երրորդ կարգը՝ Գեորգ վարդապետ Երեցեանին և Բար- թուղիմէոսին հոգևոր որդի՝ Արիստակէս վար- ղապետ Վաքեանիին, Մէհմետիէի չորրորդ կար- գը՝ Բարթուղիմէոսի անձնական քարտուղար Աղնիւ էֆէնտիին: Այս վերջին երկուքը ձեզի անծանօթ են. ասոնք կերպով մը Բարթուղի- մէոսին նախարարներն են, զոր կը գործածէր թուրքերու հետ մշակած յարաբերութեանց մէջ, երկուքն ալ ամենաշինչ մարդիկ առաջինը ան- տառաքնակ կենդանի մը, տգէտ ու թանձրամիտ, և երկրորդը թրքական բարբերով պլշտկուած սրիկայ մը, որոնք, ինչպէս կը տեսնէք, անտեսն պետը լիւրի կը վայելէ զանոնք:

«Արեւել» կը հաղորդէ հետեւեալ լուրերը. «Առժամանակեայ խառն ժողովոյ աշխարհական անդամը, չաբաթ օրը, կայսերական պալատ եր- թալով իրենց այդ պապօսին կոչուելուն հա- մար երախտագիտութիւն մատուցին յոտս կայ- սերական գահոյից: Պատրիարքական տեղա- պաճ Բարթուղիմէոս սրբազան կայսերական պալատ գնաց երէկ (օգոստոս 5) և իրեն հնորհեալ առաջին կարգի Մէհմետիէ պատուա- նշանին համար՝ հնորհակալութիւն մատուց յոտս կայսերական գահոյից»:

Պօլիս հասան Կրեւէի հրամանատար Միւ- չիր Ապտուլլահ փաշա և Համիդիէ հրտապետ- րուն գունդերը, որոնք Հայաստանի զանազան

